

XII. MAGYAR FÖLDRAJZI KONFERENCIA

A FÖLDRAJZTUDOMÁNY VÁLASZAI A KOMPLEX KÖRNYEZETI ÉS TÁRSADALMI KIHÍVÁSOKRA

ÁTALAKULÓ VÁROSAINK JELENE ÉS PERSPEKTÍVÁI

- A középvárosok gazdaságföldrajzi szerepének hosszú távú átalakulása Magyarországon – *Jeney László*
- Átalakuló szocialista iparvárosok: útfüggőség és helyi érdekközösségek – *Nagy Erika*
- A debreceni lakótelepek társadalmának átalakulása a 2010-es évtizedben – *Kozma Gábor*
- A 15 perces város és a lakótelep – *Egedy Tamás, Benkő Melinda, Kissfazekas Kornélia, Szabó Balázs*
- A lakáspiaci ciklusok területi és városi típusai – Nyertesek és vesztesek Magyarországon – *Nagy Gábor*

A KÖZÉPVÁROSOK GAZDASÁGFÖLDRAJZI SZEREPÉNEK HOSSZÚ TÁVÚ ÁTALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON

Jeney László

Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdaságföldrajz és Városfejlesztés Tanszék

A XXI. század küszöbére a hazai térszerkezet közismerten egyik legmeghatározóbb sajátosságát jelentette Budapest szerepének felerősödése. A rendszerváltoztatás utáni dezindusztralizációt a fővárosban ellensúlyozni tudta egy tercializálódási folyamat. A honi ipar korábban domináns központjának számító Budapest gazdaságában a pénzügyi, turisztikai szektor, a kreatív ágazatok kerültek előtérbe. Miközben fővárosunk sikeresen integrálódott az európai városversenybe, a Budapest–vidék dichotómia egyre markánsabbá vált. A folyamat csúcspontjaként 2009-re a fővárosi egy főre jutó GDP a komplementereként vett vidéki átlagot már több mint háromszor felülmúlta.

A 2010-es évektől azonban a térszerkezet egyik leglátványosabb folyamatát a vidék „visszavágása” jelentette. A vidéki átlag mögött természetesen jelentős belső különbségek húzódnak. A vidéki sikerességben a térség-specifikus tényezők mellett fontos szerepet kap a települések mérete is. Egyenesen felvetődik, hogy a vidéki dinamika mai tagoltsága alapvetően térségi szempontból avagy a településnagyság kategóriák alapján értelmezhető-e.

A vidéki dinamizmus erősödéséhez hozzájáruló tényezők közé tartozik a gyorsforgalmi úthálózat bővítése, a feldolgozóipari beruházások (autóipari boom), a megyeszékhelyeknek kedvező fejlesztéspolitikai szemlélet (pólusprogram) vagy a járásrendszer visszavezetésével a járásszékhelyek megerősödése, mely különösen a középvárosokat hozta kedvező helyzetbe. A hazai középvárosok igen heterogén csoportot alkotnak, különböző demográfiai és gazdaságföldrajzi helyzetűek a hanyatló, szebb időket megélt (szocialista) iparvárosoktól (shrinkig cities) a Budapesti agglomeráció (poszt)szuburbanizáció révén feltörekvő alközpontjaiig, de többségük megye- és járásszékhelyként jelentős gazdaság-szervező szerepet tölt be.

Jelen kutatás elsődlegesen arra keresi a választ, hogy vajon a középvárosok váltak-e Budapest után a hazai térszerkezet új dinamikahordozó elemeivé? További izgalmas kérdésként merül fel, hogy a 2020-as években vannak-e karakteres középváros-típusok, melyek számítanak versenyképesnek, és mi a sikerük titka.

A tanulmány információs és módszertani háttere alapvetően szekunder kutatásra támaszkodik. Az elsősorban kvantitatív vizsgálat a hosszú távú területi és települési gazdasági idősorokat leíró statisztikai módszerekkel és összetettebb területi egyenlőtlenségi mutatók segítségével elemzi.

ÁTALAKULÓ SZOCIALISTA IPARVÁROSOK: ÚTFÜGGŐSÉG ÉS HELYI ÉRDEKKÖZÖSSÉGEK

Nagy Erika

HUN-REN KRTK RKI Békéscsaba

Az egykori szocialista iparvárosok eltérő utat jártak be a rendszerváltozás óta eltelt három és fél évtizedben. A gazdasági átmenet sikeres modelljeinek tekintett újraiparosodó és/vagy a helyi ipart sikeresen újra pozicionáló települések a formálódó európai (globális) félperiféria részévé váltak. Az új fejlődési pályák hátterében a kelet-közép-európai térségre fókuszáló kutatások olyan helyi érdekközösségeket azonosítottak, amelyek létrejöttét a strukturális válság, a politikai térvessztés, az elvándorlás, a helyi erőforrások zsugorodása ösztönözte. Az előadásban arra fókuszálok, hogy (1) az ipari szerkezetváltásban, a helyi értékek mozgósításában és megóvásában mely szereplők töltöttek be meghatározó, innovatív szerepet, hogyan változott egymáshoz fűződő viszonyuk, (2) mozgásterüket mennyiben és milyen módon határozta meg a városok szocialista iparvárosi múltja, a helyi társadalmi viszonyok, ezek beágyazottsága az átalakuló hatalmi geometriákba, illetve (3) a helyi gazdaság és társadalom függő helyzete hogyan változott, értelmeződött újra az átmenet válsága, a 2000-es évektől kibontakozó perifériás iparosítás, illetve az állam változó térbeli szerveződése eredményeképpen. A fenti folyamatokat kritikai politikai gazdaságtani megközelítésben, a cselekvő-(agency-) fókuszú gazdaságföldrajzi kutatások eredményeit felhasználva értelmezem egy tiszaujvárosi és egy tatabányai esettanulmányon keresztül.

A DEBRECENI LAKÓTELEPEK TÁRSADALMÁNAK ÁTALAKULÁSA A 2010-ES ÉVTIZEDBEN

Kozma Gábor

Debreceni Egyetem, Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék

A szocialista időszak városépítészetének egyik leglátványosabb elemének tekinthető a lakótelepek felépítése, amelynek célja kettős volt. Egyrészt így próbálták meg az iparosítás munkaerőigényének kielégítése érdekében városokba áramló népesség lakásigényét a leggyorsabban kielégíteni, másrészt – mivel a megépült ingatlanok minősége a legtöbb esetben magasabb volt, mint a korábbi lakásoké – lehetőség nyílt a lakosság életszínvonalának az emelésére is.

Ennek szellemében 1945 után Magyarországon is egyre nagyobb figyelmet kapott az ingatlanfejlesztések ezen fajtája, és elsősorban az 1961 és 1975 közötti első, valamint az 1975 és 1990 közötti második lakásépítési program keretében tervbe vett több mint 1 millió lakás jelentős részét lakótelepeken kellett felépíteni. Ennek eredményeként a 1960 és 1990 között Magyarországon felépült kb. 2.000.000 lakás közül kb. 700.000 darab helyezkedett el lakótelepeken.

A folyamatok Debrecen esetében is jól megfigyelhetők voltak, és ennek eredményeként 1990-ben több mint 60.000 ember, a város központi belterületi lakosságának kb. 1/3-a élt lakótelepi lakásokban. Az elmúlt évtizedek népesedési folyamatai természetesen ezeket a városrészeket is jelentős mértékben érintették, és ennek szellemében az előadás célja, hogy a 2011-es és 2022-es népszámlálás adataira támaszkodva bemutassa az ott lezajlott demográfiai átalakulásokat, amelyek keretében két terület kap nagyobb figyelmet:

- a 2010-es évek folyamán az egyes lakótelepeken végbement változások bemutatása;
- az egyes lakótelepek 2022-es helyzetének összehasonlítása.

A 15 PERCES VÁROS ÉS A LAKÓTELEP

Egedy Tamás¹, Benkő Melinda², Kissfazekas Kornélia², Szabó Balázs³

¹BGE Fenntarthatóság Tanszék

²BME Urbanisztika Tanszék

³HUN-REN CSFK Földrajztudományi Intézet

A 15minEstates projekt 2024 januárjában indult a Driving Urban Transitions program részeként. A projekt öt európai nagyvárosban (Budapest, Delft, Halle, Riga és Szófia) vizsgálja a városi tér, a fenntartható mobilitás és a helyi társadalom szükségletei közötti összefüggéseket. A projekt célja, hogy az igazságos és fenntartható mobilitás érdekében a helyi lakosság részvételével a nagyvárosi lakótelepekre térbeli stratégiákat és beavatkozásokat dolgozzon ki. A budapesti mintaterület Pesterzsébet Városházkerület lakótelep Budapest XX. kerületében, amely 1963 és 1983 között épült, a városházkerülettől távolabb helyezkedik el, csökkenő és előregedő népességgel rendelkezik. A BME Urbanisztika Tanszékének és a HUN-REN CSFK Földrajztudományi Intézetének munkatársai széleskörű empirikus kutatást végeztek a helyi mobilitási viszonyok feltárására a 17 ezer lakosú lakótelepen. Az előadásban bemutatjuk a lakótelep épített környezete és a helyi társadalom mobilitási problémái közötti kapcsolatokat, ezek alapján felvázoljuk a 15 perces lakótelepi koncepció jellemzőit, eredményeit és kihívásait Pesterzsébeten. Az előadás végén ajánlásokat fogalmazunk meg a városrész fenntarthatóbb környezetének és mobilitásának előmozdítására.

A LAKÁSPIACI CIKLUSOK TERÜLETI ÉS VÁROSI TÍPUSAI – NYERTESEK ÉS VESZTESEK MAGYARORSZÁGON

Nagy Gábor
HUN-REN KRTK RKI

A lakáspiaci folyamatokról megjelenő ingatlanpiaci elemzői írások zöme nem mentes a túlzásoktól, és a legritkább esetben ágyazzák be a recens folyamatokat hosszabb időtávban zajló történésekbe. Ugyanakkor a tágabb értelemben vett ingatlanpiaci folyamatok erősen ciklikusak, az ágazat fejlődését erősen befolyásolják a hazai, a nemzetközi gazdasági folyamatok, a hitelpiac változásai, a támogatási formák és rendszerek, vagy azok hiánya.

Egy NKFIH által támogatott kutatás részeként készült el az a tágabb kitekintés, mely a regionális centrumok hosszú távú lakáspiaci folyamatait helyezi el megyei szintű kontextusba, illetve hasonlítja össze a nagyvárosaink és a városhálózat közepes és kisméretű (szigorúan a lakáspiaci forgalom szempontjából lehatárolva az érintett városi kört) elemei dinamikáját és helyzetét az alapvető lakáspiaci indikátorok felhasználásával.

A kutatás fontos eredményei közé tartozik:

I) a szocializmus korszakának máig ható következménye az akkori „ipari megyék” egymáshoz hasonló, de más megyecsoporthoz eltérő fejlődési pályája;

II) a nagyvárosi kör sajátos, más város csoportokkal nem rokonítható hosszú távú lakáspiaci folyamatai;

III) az elsődlegesen rekreációs terekben fekvő üdülővárosok egymáshoz sok tekintetben hasonló fejlődési íve – függetlenül a fekvésüktől és a közegtől, amiben léteznek;

IV) az iparvárosi karakterű centrumok hasonló fejlődési pályái és extrém lakáspiaci volatilitása;

V) végül – ami kutatóként talán a legnagyobb meglepetés volt az adatelemzés során – a főváros körüli agglomerációs városi kör egyáltalán nem kiugró dinamika mutatói.